

Олена ЯРОВА,

кандидат педагогічних наук, доцент Бердянського державного педагогічного університету Запорізької обл.,
докторант лабораторії порівняльної педагогіки НАПН України

Сучасна початкова освіта Данії: здобутки та вектори розвитку

Розбудова європейського освітнього простору наприкінці ХХ – початку ХХІ століть торкається усіх шаблів системи освіти: від дошкільної ланки до вищої школи й освіти дорослих. Проте особливої уваги заслуговує реформування та розвиток початкової школи, з успіхами якої пов'язується результативність та якість подальшої освіти й професійної підготовки громадян європейського суспільства.

Перебуваючи під впливом політичних, економічних, культурно-історичних, соціологічних і технологічних факторів, європейська початкова школа вибудовує нові моделі та стратегії функціонування, намагаючись відповідати вимогам, що їх висуває суспільство, батьки, учні. Одним із прикладів активної взаємодії та готовності вдосконалитися й реагувати на виклики сьогодення є початкова школа Данії.

Засади гуманітарно-академічної освіти Данії заклала католицька церква. 1814 року король Фредерік VI встановлює чотирирічну обов'язкову освіту для кожної дитини. Отже у 2014 році початкова школа Данії відзначає своє 200-річчя.

Процес запровадження обов'язкової освіти супроводжувався створенням системи підготовки педагогічних кадрів. М.Грундтвигу (1783–1872) країна завдячує більшої демократичності ідей в освіті та принципам свободи і незалежності (його послідовники створили перші недержавні школи), вільного вибору громадянами закладу освіти, рівного доступу до освіти тощо. Видатний просвітитель і громадський діяч був прихильником навчання "для життя", критикував недоліки тогочасної "книжкової" та схоластичної освіти. Цей гуманістичний імпульс не втрачений і сьогодні: система освіти Данії постійно вдосконалюється, реалізуючи зазначені цілі та принципи.

Сучасна початкова школа Данії – результат значної кількості реформ, що впроваджуються та контролюються урядом, починаючи з 80-х років ХХ століття [6, с. 20]:

- у 1987 році реалізується програма модернізації структури і змісту Folkeskole та створення місцевих центрів культури, пов'язаних з діяльністю школи;

- у 1989 році вступає в дію Закон про управління початковою освітою;

- Закон 1990 року містить положення, що стосуються адміністрації школи, розширення прав та управлінських

можливостей директорів шкіл, створення шкільних рад за участю батьків;

- у 2003 році приймається Закон, завдяки якому навчальний процес у школі спрямовується на зміцнення предметних знань і вмінь учнів.

Завдання данської школи у розділі 1 Закону про народну школу (2007 р.) сформульовано таким чином:

"Народна школа у співпраці з батьками має забезпечити подальше набуття учнями знань, навичок, методів роботи і способів самовираження і тим самим сприяти всебічному особистісному розвитку учня.

Народна школа прагне до створення таких можливостей для навчання та досвіду, які розвивають в учня свідоме ставлення та бажання вчитися, набутти впевненості у своїх можливостях та самореалізуватися.

Народна школа ознайомлює учнів з данською культурою та культурою інших народів, а також як людина взаємодіє з природою. Школа готує учнів до активної участі у житті суспільства, формує спільну відповідальність, ознайомлює з правами та обов'язками громадянина суспільства, заснованого на принципах свободи і демократії. Викладання в школі і повсякденне шкільне життя мають ґрунтуватися на інтелектуальній свободі, рівності та демократії" [4, с. 28].

Сучасна початкова школа Данії у своєму розвитку пройшла шлях від "школи церкви" і "школи держави" до "школи батьків". Її сьогоднішня діяльність базується на принципах гуманізму, демократії, педагогічного оптимізму. Громадська муніципальна школа (Folkeskole) – це комплексна, інтегрована школа, що охоплює початковий та середній етапи, які відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО) відносяться до 1 та 2 рівнів. Крім обов'язкових класів від 0 до 9 Folkeskole включає додатковий 10-й клас. Функціонування початкової школи в рамках єдиного навчального закладу та єдиного навчального циклу з основною школою забезпечує єдність і системність освітніх послуг, що надаються школярам різного віку.

Не буде перебільшенням сказати, що освіта – один із головних пріоритетів держави і громадськості у Данії. Держава фінансує всі заклади незалежно від підпорядкування чи власності на базі законів парламенту про обсяг і розподіл коштів між типами закладів (Закон про дотації), гарантуючи безкоштовність усіх навчальних матеріалів та

обладнання, харчування і транспорту. Школи графств фінансуються державою на 100%, приватні – на 85%. Не зважаючи на таку фінансову залежність від керівного центру, має місце перерозподіл адміністративних повноважень між Міністерством освіти та муніципальними відділами. Децентралізація освіти Данії виявляється і у зростанні ролі громад у визначенні стратегії розвитку початкових навчальних закладів, наданні вчителям можливостей адаптувати зміст національного курикулуму (методичне навчання забезпечення) та навчального режиму до особливостей учнівського контингенту [1, с. 51].

У 2008/2009 навчальному році 81% усіх учнів початкових та неповних середніх шкіл відвідували муніципальні школи, 13 % – приватні, 4 % – приватні профільні (Efter-skoler) і 1 % учнів відвідували спеціальні школи [5, с. 6]. Освіта в Данії обов'язкова протягом десяти років, починаючи з того моменту, коли дитині виповнюється шість років. Законодавство ж наголошує на обов'язковості освіти, а не шкільному навчанні. Середня кількість учнів у класі в муніципальних школах становить 20,2, а в приватних – 16,7 [5, с. 66]. У 2008 році співвідношення учень–учитель у муніципальних основних школах становила 11,1, а у приватних початкових школах 12,4 [5, с. 64].

Навчальний рік у данській школі планується не за кількістю шкільних днів, а за мінімальною кількістю занять. До червня 2006 року шкільне навчання тривало з 9 серпня по 19 червня. У період з червня 2005 року по серпень 2006 року організація навчального процесу була змінена: новий навчальний рік тепер починається з другого тижня серпня [7, с. 11].

Заняття тривають з понеділка по п'ятницю і починаються між 8.00–8.15 ранку (школи мають право визначати час і розклад занять). Учні початкової школи закінчують навчання близько 12–13 години дня, учні старших класів – приблизно о 14–15 годині. Молодші школярі (6–10 років) мають змогу проводити вільний час у муніципальних дитячих центрах дозвілля при школі (Skolefritidsordning) або на майданчиках відпочинку (Fritidshjem). Для 0–2 класів Міністерство освіти встановлює мінімум 600 уроків на рік, з 3-го по 9-й класи – мінімум 660 [4, с. 30].

Всі учні народної школи обов'язково вивчають такі навчальні дисципліни (див. табл.) [8, с. 61]:

Вивчення дисциплін у початковій та основній школі Данії

Назва дисципліни	Період вивчення
Данська мова	Протягом усіх дев'яти років навчання
Християнство / релігія	
Фізичне виховання і спорт	
Математика	1-й – 6-й роки навчання
Музика	
Природничі науки	
Географія	7-й – 9-й роки навчання
Біологія	
Фізика / хімія	
Мистецтва	1-й – 5-й роки
Історія	3-й – 9-й роки
Англійська мова	3-й – 9-й роки
Суспільствознавство	8-й – 9-й роки
Дизайн текстилю, ремесла, Домашня економіка	Протягом одного або більше років 4-й – 7-й роки навчання

Обов'язковою частиною освітньої програми в початковій школі є також теми з безпеки дорожнього руху, здоров'я, сексуальної та сімейної освіти, ринку праці, освітньої та професійної орієнтації. Сьогодні зміст початкової освіти дещо змінився. Так, збільшилася кількість годин на тиждень данської мови і математики; вивчення англійської мови має стати обов'язковим з 1 класу на відміну від старих навчальних планів, коли її вивчення розпочиналося у 3 класі. Німецька або французька вивчаються з 5, а не з 7 класу.

У данській Folkeskole оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється трьома шляхами: письмовий учнівський план оцінювання, національне тестування та екзамени. Починаючи з 2006–2007 навчального року, письмові учнівські плани оцінювання були запроваджені у всіх державних школах. Такий план розробляється на кожний навчальний рік і включає перелік дисциплін, що вивчаються, з визначеними освітніми завданнями. План має містити інформацію про критерії оцінювання та схему аналізу навчальної діяльності учня, а також рекомендації щодо шляхів досягнення поставлених цілей. Цей документ має бути коротким і точним, корисним і доступним інструментом для вчителів, учнів та батьків.

У народній школі не існує розподілу на початкову і середню освіту, тому між цими двома етапами не проводиться ніяких тестів або іспитів. Наприкінці шкільного курсу випускники отримують атестат, в якому міститься інформація про їхню навчальну діяльність, а також оцінки.

На рівні початкової школи складаються національні тести з данської мови та читання у 2 та 4 класах та з математики у 3 класі [4, с. 34].

Крім академічних навичок Закон зобов'язує Folkeskole сприяти особистісному та соціальному розвитку кожного окремого учня відповідно до його можливостей. Основним принципом функціонування данської школи є забезпечення розвитку творчих здібностей учнів, гнучкості їхнього мислення, умінь взаємодіяти один з одним. Дітей вчать вільно висловлювати свої думки, брати участь у розв'язанні поставлених завдань. Головний дидактичний принцип полягає в тому, що процес навчання так само важливий, як і остаточний результат, а інтересами окремої особистості не можна нехтувати заради вимог системи. Значне місце у навчальних іграх та ситуаціях приділяється колективізму і взаємодопомозі; акцентується активна участь, а не кількість помилок учнів. Таким чином, методи навчання змінюються в напрямку досягнення учнями більшої автономії та зрілості. Цей аспект педагогічної політики потребує тісної співпраці між школою і родиною, постійного діалогу між учителями, батьками та учнями. Закон дуже чітко з цього питання вимагає регулярно (не менш, ніж двічі на рік) інформувати батьків про результати особистого та соціального розвитку учня, а також про його виключно академічні досягнення [4, с. 33].

Загальноприйнята в Данії система класних керівників, коли один учитель веде клас упродовж всього періоду навчання в початковій школі та на першому рівні народної школи, сприяє розвитку учнівських якостей: лідер-

ства, впевненості у власних можливостях, внутрішньої позитивної мотивації та самостійності. У Законі про народну школу викладена концепція диференційованого навчання: щороку вчитель і учень співпрацюють над визначенням індивідуальних цілей і шляхів їх досягнення.

Уряд планує ввести данську школу до п'ятірки кращих у світі та до 2020 року реалізувати такі цілі [3]: усі діти мають навчитися читати до кінця 2 класу; кількість учнів з особливими освітніми потребами має бути зменшена; підбір майбутніх викладачів організувати серед кращих студентів; навчання повинно бути засновано на наукових знаннях; учні, батьки та шкільні ради мають працювати на розвиток народної школи; визначити чіткі цілі та завдання початкової школи і забезпечити прозорість щодо академічних результатів учнів.

Унікальний проект Нової скандинавської школи був ініційований данським Міністерством у справах дітей та освіти у 2012 році. Мета цього масштабного співробітництва – обмін знаннями з іншими країнами світу та Європи, що сприятиме подальшому розвитку інноваційного потенціалу скандинавської моделі освіти, а також проведеної конкретних реформ у данській системі освіти.

У рамках нової ініціативи данський уряд ставить три національні цілі для початкової школи:

- данська початкова школа має забезпечити розвиток усіх дітей на максимально можливому рівні;
- початкова школа повинна зняти питання про залежність академічних результатів від соціального походження дітей;
- якість освіти в данській початковій школі безпосередньо пов'язується з підвищенням рівня професійної підготовки учителів та кращої практики навчання.

Реалізація проекту Нової скандинавської школи передбачає створення Міністерством у справах дітей та освіти діалогової групи (директори шкіл, політики, батьки й громадські організації) для обговорення потенціалу і значення системи освіти в Данії. Нова скандинавська школа повинна стати основою для прогресу Скандинавських країн і зразком якісної освіти, що базується на традиції холистичного підходу до соціального, психічного та когнітивного розвитку дітей і молоді.

Аналізуючи розвиток початкової освіти Данії 80-х років ХХ – початку ХХІ ст., можна говорити про те, що зміни відбуваються на національному, муніципальному та шкільному рівнях, де мають місце *управлінські* трансформації (тенденції децентралізації у напрямі перерозподілу відповідальності між Міністерством освіти та регіональними відділами управління освітою з одночасним посиленням відповідальності останніх за ефективність і продуктивність шкільної освіти, розвиток автономного шкільного менеджменту та приватного сектора: диверсифікацію джерел фінансування. А також *організаційні* (початок шкільної освіти та її тривалість, розклад занять, збільшення обсягу навчального часу, наповнення варіативної частини навчального плану, прозорість системи оцінювання навчальних досягнень учнів та моніторингу

якості початкової освіти, принципи добору дидактичних матеріалів, удосконалення організаційних механізмів та методичних засад викладання програмних знань у початковій школі з метою забезпечення їх засвоєння абсолютною більшістю учнівського загалу). Мають місце і *змістові* зміни: акцентування академічної складової курикулуму; трансформація змісту початкової освіти на компетентнісні засади, що виявляються у формуванні в учнів так званих метапредметних умінь/компетентностей, які, окрім досвіду когнітивної діяльності, передбачають набуття досвіду творчої діяльності та ціннісних відносин; адаптація змісту навчальних програм до умов і потреб полікультурного та поліетнічного учнівського контингенту (міжнародні школи, школи для учнів-білінгвів – дітей національних меншин, котрі вивчають рідну і державну мови); упровадження навчальних дисциплін соціально-практичного спрямування; інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчання всіх обов'язкових дисциплін.

Отже, умови ефективного розвитку початкової освіти Данії на сучасному етапі забезпечуються постійною увагою держави і громадськості до потреб школи, егалітарним (рівноправним) характером освіти, оптимізацією змісту навчання за рахунок включення іноземних мов, ІКТ, дизайну, мистецтв і тем, орієнтованих на особистісний та соціальний розвиток учнів, високим професійним рівнем учителя, створенням умов для його творчої та незалежної роботи.

Л і т е р а т у р а

1. Лавриченко Н. М. Сучасна початкова шкільна освіта у Європейському вимірі / Наталія Лавриченко // Початкова школа. – 2006. – № 12. – С. 51–54.
2. Локшина О. І. Зміст початкової освіти в країнах Європейського Союзу : спільні координати розвитку / О. І. Локшина // Сучасна початкова освіта: вектори розвитку [спеціальний випуск, присвячений 80-річчю університету] : зб. наук. праць. – Бердянськ : БДПУ, 2012. – С. 146–155.
3. DANISH MINISTRY OF EDUCATION (2012). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eng.uvm.dk/News/~/UVM-EN/Content/News/Eng/2010/Dec/101208-Government-issues-proposal-for-a-better-primary-and-lower-secondary-school>
4. EURYDICE (Network on Education Systems and Policies in Europe). Eurybase. The Information Database on Education Systems in Europe. The Education System in Denmark. 2007/08. – Brussels : European Eurydice Unit, 2008. – 158 p.
5. Facts and Figures 2009. Key Figures in Education 2009. Statistical Publication no. 2. – The Danish Ministry of Education, 2010. – 103 p.
6. Garrouste Ch. 100 Years of Educational Reforms in Europe: a contextual database / Christelle Garrouste. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2010. – 338 p.
7. Organisation of school time in Europe. Primary and general secondary education 2010/11 school year. – EACEA. – 46 p.
8. Whitby K. International Review of Curriculum and Assessment Frameworks. Thematic Probe: the Teaching and Learning of Skills in Primary and Secondary Education / Karen Whitby, Matthew Walker, Sharon O'Donnell // INCA Thematic Probes. – London : INCA, QCA, NFER, 2006. – 152 p.

